

-hercegovačkog ustanka po Dalmaciji se 1875. osnivaju odbori za pomoć izbjeglicama. Plod tadašnjih organizacijskih iskustava jest da su se 1878. spojili pojedini odbori i da se pojavila »Domoljubna potporna zadruga Gospojnska u Dalmaciji« u Zadru. To je prvo društvo Crvenog križa u Hrvatskoj, tvrdi autor. Iduće godine formira se slično društvo od članova muškaraca »Domoljubna pripomoćna zadruga Dalmatinska« i djelovala je u sklopu austrijskog Crvenog križa. God. 1894. naziv društva se mijenja u »Pokrajinska pripomoćna zadruga Crvenog krsta za Dalmaciju«.

Kosta Milutinović, *Ivan Meštrović i borba za Dalmaciju. (U povodu 100-godišnjice rođenja.)* (229—290). U opširnoj raspravi slijedi Meštrovićev politički put i razvoj od sredine u kojoj je odrastao, preko formiranja Hrvatskog odbora u Rimu — koji se, prema autoru, nije javno konstituirao — do člana Jugoslavenskog odbora u Londonu. Prati njegovu djelatnost u vezi s konferencijom na Krfu i kongresom potlačenih u Rimu, te raspuštanjem Jugoslavenskog odbora i ostalim radom do 1921. kad je predsjednik tajne organizacije »Galeb«. Njezin cilj bio je protjerati Talijane iz okupiranih dalmatinskih krajeva.

Na kraju Vesna Jakić-Cestarić, *Uz retrospektivnu izložbu izdanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru. Uvodna riječ pri otvorenju.* (291—294). Referira što je ta ustanova radila od osnutka pa nadalje.

Na kraju možemo kazati: ovo je trideseti svezak »Radova«. Teško je brojkama iskazati ukupnost stranica u dosad tiskanim brojevima; iznijeti široku suradnju znanstvenika, vrednovati raznolikost tema i problema i sve to procijeniti po kvantiteti i kvaliteti. Sumarno se slobodno može reći da se u njima ne raspravlja samo o zadarskim nego i o dalmatinskim, hrvatskim, jugoslavenskim i šire jadranskim i mediteranskim sadržajima. Visoka znanstvena razina prinosa odražava se i u ovom, nazovimo ga, jubilarnom dvobroju.

Josip Lučić

RADOVI, Vol. 16, Zagreb 1983, 352 str.

U rubrici »Rasprave« Arnold Suppan, Gradišćanski Hrvati. Integracija i asimilacija u 20. stoljeću. U povodu 450. godišnjice doseljenja (5—42) ističe društveno-političku zaoštrenost problema nacionalnih manjina u Republici Austriji. Autor stavlja primjedbu na definicije austrijskog zakona o narodnim grupama iz 1976. godine i Theodora Veitera koje u sebi ne uključuju socijalno-ekonomski i komunikacijski element »narodne grupe« (Volksgruppe). Pri razmatranju demografskog razvoja gradišćanskih Hrvata u 20. stoljeću predočene su četiri tablice (Hrvati na području Republike Austrije 1910—1976. prema jezičnoj pripadnosti tuzemaca, narodna pripadnost 1939, zaposleni s hrvatskim materinim jezikom 1910, primaoci dohotka u Gradišću 1951—1971. prema svom socijalnom položaju). Dan je povijesni pregled demografskog razvoja gradišćanskih Hrvata od početka 16. stoljeća, prikazan je njihov položaj za stare Ugarske, austrijskog Gradišća, u njemačkom Reichu i u novom Gradišću. Na kraju teksta je iscrpan popis izvora i literature.

Ivo Perić, Kulturna i politička djelatnost Božidara Petranovića (45—94). Božidar Petranović rođen je 1809. godine u Šibeniku. Školovao se u šibenskom franjevačkom i dominikanskom samostanu, bio je đak srpske gimnazije u Sremskim Karlovcima, nakon toga je završio filozofski tečaj u Grazu, studirao je pravo u Beču i Padovi. Doktorirao je 1833. godine. Radio je u državnoj službi u Zadru, Šibeniku, Splitu, Kninu, Imotskom, na Visu i u Obrovcu, stalno napredujući u službi. Perić smatra da se »Petranović morao lomiti između onoga što mu je diktiralo rodoljublje i onoga što mu je onemogućavalo njegov položaj državnog službenika« (86). Petranović 1836. godine pokreće godišnjak »Ljubitelj prosvještenija« i

ostaje njegov glavni urednik do šestog sveska. Taj almanah je izlazio na narodnom jeziku, bio je tiskan ćirilicom, a imao je »kulturno-prosvjetni i pravoslavno-vjerski smjer« (55). Petranović je bio i suradnik »Danice Ilirske«, prihvaćao je Gajev pravopis, a bio protiv upotrebe štokavske ikavštine. 1848. godine on je poslanik u državnom parlamentu u Beču i jedan od najaktivnijih dalmatinskih zastupnika. Po nalogu Ministarstva pravde u Kromčerižu je prevodio »zakonik građanski u ilirski jezik« (79). 1862. godine u Zadru je osnovana Matica dalmatinska, a Petranović je postao njezin predsjednik i ostao na toj dužnosti do svoje smrti. Napisao je pregled povijesti opće književnosti. 1865. godine dobio je nagradu Srpskog učenog društva za najbolje znanstveno djelo o bogumilima u Bosni. Bio je jedan od prvih članova JAZU. Pisao je u »Radu JAZU«. 1873. godine dobio je titulu »carskog savjetnika«. Nakon duže bolesti umro je u Veneciji 1874. godine.

Ilija Mitić, Dubrovački konzularni predstavnici na Siciliji od kraja XIV do početka XIX stoljeća (97—107). Prvi konzulati dubrovačke vlade na Siciliji osnovani su 1390. godine u Sirakuzi i 1399. godine u Messini. Tokom 1459. godine osnovani su dubrovački konzulati u Cataniji, Palermu i Augusti, 1462. godine u Terranuovi, 1475. godine u Scala-Bruche, 1495. godine u Trapani. Osobito se isticao konzulat u Messini zbog svog prirodnog položaja. Krajem XVI i početkom XVII stoljeća nazađuje pomorska trgovina Dubrovnika po Mediteranu, a zato se ukidaju i konzulati. Od početka kandijskog rata do 1657. postoje konzulati samo još u Messini i Palermu, ali i oni nestaju do velikog potresa u Dubrovniku 1667. godine. Konzulat u Messini ponovo se uspostavlja 1671. godine, u Augusti 1755. godine, a u Palermu 1757. godine. U to vrijeme dubrovačka vlada ima i sedam vicekonzula u drugim lukama Sicilije. Na kraju prikaza autor naglašava važnost konzularne službe za dobru organizaciju dubrovačkog pomorsko-trgovačkog poslovanja na Siciliji i Mediteranu.

Ivan Očak, Iz povijesti jugoslavenske emigracije u SSSR-u između dva rata (109—136). Na početku izlaganja autor daje historioografski uvod i ističe da su »sovjetska arhivska građa i drugi izvori za ovu temu ogromni i nelučeni i za naše istraživače nedostupni« (113). U nastavku piše o emigraciji iz južnoslavenskih krajeva u Rusiju do prvog svjetskog rata, o sudionicima oktobarske revolucije u SSSR-u, o emigraciji članova KPJ i o načinu njihovog prebacivanja u SSSR, kao i o odlasku jugoslavenske ekonomske emigracije iz SAD i Kanade u SSSR. Na kraju autor upozorava na činjenicu da se još uvijek ne može odgovoriti na pitanje koliki je bio broj naših iseljenika u SSSR između dva rata, kakav je bio njihov rad i djelovanje u SSSR-u i eventualni povratak u zemlju.

Živko Avramovski, Stav britanske diplomatije prema sklapanju balkanskog sporazuma (1933—1934) (139—180). Autor daje pregled povijesnih okolnosti koje su djelovale u vrijeme potpisivanja Balkanskog pakta i događaja koji su mu prethodili tokom 1933. i 1934. godine. Razmatra pitanje odnosa britanske vlade prema jugoslavensko-bugarskom zblizenju, britanski stav prema grčkoj inicijativi za potpisivanje pakta četiriju zemalja, nastojanje Britanije za uključenje Bugarske u Balkanski pakt, piše o aktivnosti britanske vlade za vrijeme parafiranja Balkanskog sporazuma, o britanskoj reakciji na samo potpisivanje Balkanskog sporazuma i o njezinu komuniqueu od 9. II 1934. godine. Na kraju autor donosi pregled analiza značaja i dometa Sporazuma koje su izvršili pojedini britanski diplomati, kao i njihove stavove koje su zauzeli prema prijedlogu britanskog poslanika Hendersona da bi britanska vlada trebala podržati Balkanski sporazum.

Ljubo Boban, Izvještaji dr fra Dominika Mandića jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi (1942—1943) (183—226). U »Uvodnim napomenama« autor donosi kratku biografiju dr fra Dominika Mandića i ističe da su ovi Mandići izvještaji važni za istraživanje Mandićeve političke orijentacije i aktivnosti, za utvrđivanje uloge fra Mandića u tzv. »vaticanskoj vezi« i za analizu britanske politike prema jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi. Autor također napominje da nije bilo moguće doći do originalnih

izvještaja, ali da autentičnost ovih njihovih prijepisa nije ničim nepotvrđena. Obuhvaćena su četiri Mandićeva izvještaja J. Suteju, dva Mandićeva izvještaja M. Kreku, tri Mandićeva izvještaja M. Martinoviću, jedan Mandićev izvještaj M. Ninčiću, jedan Mandićev izvještaj za koji se ne zna kome je upućen, jedno pismo M. Martinovića D. Mandiću, jedno pismo J. Suteja D. Mandiću, jedno pismo J. Krnjevića G. Rendelu, četiri pisma G. Rendela D. Howardu i dva pisma D. Howarda G. Rendelu.

U rubrici »Ocjene i prikazi« Petar Korunić je iznio pregled slovenske historiografije i prikazao njezina najnovija dostignuća. Mirjana Gross je prikazala novu teoriju o »jezgri« i »periferiji« »industrijske revolucije« u Evropi koju su formulirali mađarski ekonomski historičari Berend i Ránki i smatra da valja ispitati valjanost te teorije na primjeru »industrijske revolucije« u hrvatskim zemljama u 19. stoljeću. Neven Budak je pisao o zbirci članaka i priloga Jacquesa Le Goffa »Il meraviglioso e il quotidiano nell'Occidente medievale«, Editori Laterza, Roma-Bari, 1983. i posebno ističe metodološki aspekt te zbirke. Ivo Goldstein je dao prikaz knjige Jacquesa Le Goffa »Intelektualci u srednjem vijeku« (izdao GZH, Zagreb 1982) i smatra, budući da u knjizi nije izvršena analiza ekonomske snage grupe »intelektualaca«, jugoslavenski čitalac teže može pratiti neke podatke koji se u knjizi prezentiraju. Ističe da ovaj izdavački pothvat GZH nije najsretnije rješenje jer je od nastanka knjige do našega prijevoda prošlo 25 godina pa je knjiga zastarjela. Lovorka Šimić, prikazala je knjigu Gligora Stanojevića »Senjski uskoci« (Beograd 1973). Ljubomir Antić dao je prikaz knjige Ivana Čizmića »Hrvati u životu Sjedinjenih Američkih Država« (Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, 1982). Ivan Očak je predstavio zbornik sjećanja grupe naših bivših emigranata »Jugoslavenski napredni pokret u SAD i Kanadi 1935—1945.« (izdanje Nordam Yugoslav Publishers, Toronto-Kanada 1983).

Branka Boban je prikazala dvije knjige Ivana Očaka: »Vojnik revolucije. Život i rad Vladimira Čopića«, Spektar, Zagreb 1980. i »Braćo Cvijići«, Spektar-Globus, Zagreb 1982. Ivan Očak je predstavio Zbornik Moskovskog sveučilišta »Iz istorii universitetskogo slavjanovedenija v SSSR«. Moskva 1983. Dragutin Pavličević je prikazao zbornik radova »Formirovanije naci v centralnoj i jugo-vostočnoj Evrope. Istoričeskij i istoriko-kulturnij aspekty«, Moskva 1981. i ocijenio je knjigu Wolfganga Kesslera: »Politik, Kultur und Gesellschaft in Kroatien und Slavonien in der ersten Hälfte des 19. Jahrhundert — Historiographie und Grundlagen«, München 1981. Smatra da se Kessler kreće od državopravne i političke prema sveobuhvatnijoj kulturnoj i društvenoj povijesti i da bi ovu knjigu trebalo što prije prevesti. Lierka Racko je predstavila poliskog književnika i znanstvenika Julijana Kornhausera prikazom njegove knjige »Od mitu do konkretno«, Krakow 1978. u kojoj on obrađuje hrvatsku poeziju 20. stoljeća i iznosi neke stavove relevantne povjesničaru. Ivan Jurišić je prikazao Historijski zbornik XXIII—XXIV, 1980/81. Josip Lučić je prikazao »Radove Zavoda JAZU u Zadru« sv. XXVII—XXVIII, 1981. i »Starohrvatsku prosvjetu«, serija III, sv. 12. Split 1982. Anđelko Mijatović je prikazao prvi i drugi svezak »Pelješkog zbornika«, 1976.

U rubrici »Znanstveni skupovi« Branka Boban je izvijestila o međunarodnom kulturnopovijesnom simpoziju »Mogersdorf 83« održanom 4—8. VII 1983. godine u Osijeku, gdje su se sastali historičari Austrije, Mađarske i Jugoslavije. Generalna tema skupa bila je »Seljak i poljoprivreda u panonskom prostoru od svjetske privredne krize do početka drugog svjetskog rata«.

U rubrici »Godišnjice« Dragutin Pavličević je napisao bilješku u povodu 80. rođendana profesora Jaroslava Šidaka. U rubrici »Diskusije« Miroslav Brandt se osvrnuo na prikaz svoje knjige »Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka«, I knj. objavljen u Historijskom zborniku XXXV/1.

Branka Taradžić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

Bernard STULLI, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

i

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 1000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — svibanj 1986.